

And the walls came tumblin' down ...

Nigel Spivey, *The Ancient Olympics*.
Oxford University Press, 2004.
ISBN 0-19-280433-2. Pp. i-xxi + 273.

Anmeldt af Thomas Heine Nielsen

Der er tradition for, at afholdelsen af de moderne Olympiske Lege afføder en del publikationer om antikkens Olympiske Lege. Det var fx i 1976, da der var OL i Montreal, at M.I. Finley & H.W. Pleket publicerede deres *The Olympic Games. The first Thousand Years* - en bog der stadig er en god introduktion til emnet - og det var i 1960, da der var OL i Rom, at Leo Hjortsøs *Olympia. Den græske Olympiade* udkom. Det kan derfor ikke overraske, at når OL nu 'vender hjem' til Athen, er strømmen af publikationer en kende stærkere end ellers. Herhjemme har SFINX genudgivet *Den græske Olympiade*, og British Museum har ligeledes genudgivet Judith Swaddlings *The Ancient Olympic Games*, begge oprindeligt fra 1980, da der var OL i Moskva. Men der publiceres naturligvis også nyskrevne værker. Nigel Spivey (= S.) er sikkert mest kendt for bøger som *Understanding Greek Sculpture. Ancient Meanings, Modern Readings* (London, 1996) og *Greek Art* (London, 1997), men nu har han under titlen *The Ancient Olympics* begået et nyt værk. Bogens hensigt er at redegøre for Olympias "strangeness" og "historical peculiarities" (xix), og den placerer sig dermed smukt i den efterhånden lange række af nyere bøger, der fokuserer på den afgrundsdybe forskel mellem antikken og den moderne vestlige verden: "Olympia past is another country" (xix). Heldigvis er det ikke en hensigt, der præger bogen i så høj grad, at den bliver ulæselig. Tværtimod!

Bogens målgruppe synes at være den bekendte 'alment dannede læser', der ikke har nogen særlig forhåndsviden om græske forhold. Derfor forklares en del simple fænomener løbende: Hvad er en hoplit? (20-1) Hvad er en filosofisk dialog? (22) Hvem er Pausanias? (33, 208). Hvad er pæderasti? (48) Hvad er Herakles for en størrelse? (73). Det er naturligvis en styrke. En anden styrke, i hvert fald hvis bogen sammenlignes med Finley & Plekets, der er helt uden kildehenvisninger, er at Spivey bringer i hvert fald nogle centrale kilder (med reference!) i oversættelse (fx 25: Tyrtaios; 26: Euripides). Derimod er bogen ikke forsynet med løbende henvisninger til kilder og moderne litteratur, og den er altså uden noter, hvilket givetvis er tænkt som en måde at lette læsningen på - men dog gør den lidt mindre egnet til egentlige studier: fx siger S. (153) at "Permission to erect statues [af sejrherre i Altis] came from the Council-House of the Elean administrators at Olympia"; det kan glimrende være korrekt, men her savner den interesserede læser virkelig en kildehenvisning eller en reference til en central moderne diskussion af helligdomsadministrationen. Bogen har derfor heller ikke en egentlig bibliografi, men derimod et afsnit kaldet "Sources and Further Reading", der kapitel for kapitel peger på centrale titler inden for området.

Det kronologiske spektrum, bogen dækker, er beundringsværdigt bredt, idet det faktisk rækker fra forhistorie til nutid, dog selvfølgelig således, at det er antikken selv, der får mest opmærksomhed, især den klassiske periode,

men hellenistisk og romersk tid behandles også. Bogen er dog ikke en krønike, men en præsentation af udvalgte temaer, som S. finder af særlig interesse.

Produktionen af teksten er nydelig og letlæselig og uden mange fejl (cf. *ayrballos* på 41). Illustrationer, kort osv. er derimod alle i sort/hvid og af beskeden kvalitet; på denne punkt er den nye publikation fra SFINX langt bedre, med gavmilde illustrationer af høj kvalitet.

Det følgende er dels et forsøg på at give en loyal fremstilling af, hvad S. har på hjerte (og altså ikke en ustandselig påpegning af, hvad han udelader: udeladelser må der nødvendigvis være!), dels forskellige ideer til yderligere perspektivering, og derfor findes til slut en kort bibliografi over de publikationer, der henvises til i dette ærinde undervejs. Det siger sig selv, at en anmeldelse, der forfølger det sidste mål, kan lyde ret kritisk over for det værk, der omtales. Lad det derfor være sagt med det samme, at der her er tale om et seriøst studie og om solid formidling, som er en fornøjelse at læse – kort sagt en god bog, der hermed medgives de varmeste anbefalinger.

Bogens centrale del falder i syv kapitler. De to første kapitler er en art eksposition, der ikke handler specifikt om Olympia, men om sportens rolle i den græske kultur overordnet set. De tre næste kapitler (3-5) er bogens helt centrale del, og her er interessen rettet direkte mod Olympia. Der rundes af med to kapitler om “origins” og “afterlife”.

I kapitel 1, “War Minus the Shooting”, indledes ekspositionen, og i det diskuterer S. sportens overordnede ideologiske placering i græsk kultur som sådan og altså ikke alene i Olympia. Når de besynderlige sportslige aktiviteter skulle forklares, var den almindeligste forklaring, at sportsaktiviteter tjente som forberedelse til krigens gru, som stort set enhver græsk mand før eller siden måtte møde ansigt til ansigt. Synspunktet er nærmest commonplace i efterklassiske kilder som Lukians *Anacharsis* og Plutarch (se fx *Moralia* 639D-640A), men det findes naturligvis også hos fx Platon og må vel allerede have eksisteret i arkaisk tid, da Tyrtaios opponerede imod det (12, West – oversat som nr. 16 i Holger Friis Johansens *Fri mands tale*).

Men at sporten skulle tjene som forberedelse til krig, forklarer jo egentlig ikke, hvorfor man *konkurrerede* mod hinanden, den blotte træning kunne jo være omtrent lige så effektiv som kampforberedelse. Grunden til konkurrence skal snarere søges i “the agonistic spirit”, altså det forhold at grækerne nærrede en “love of competing wherever competition was possible” (11). Som bekendt har det siden Burckhardt¹ været et almindeligt synspunkt at “the Greeks’ at large were ... obsessed by or at least disposed towards a culture of contest” (15).² S. peger imidlertid på at “no Greek writer ever generalized in this way” (15), og erstatter det med det interessante “Competing was deemed socially useful” (15), et synspunkt der desværre ikke forfølges i den dybde, det fortjener.

Kapitlets mest interessante diskussion forbliver derfor sammenhængen mellem sportsaktiviteter og krigsforberedelse. Som S. meget fornuftigt

¹ Se O. Murray (ed.), *Jacob Burckhardt. The Greeks and Greek Civilisation*, translated by Sheila Stern (New York 1999) i index s.v. ‘agon’. Se også Raubitschek (1983).

² Se Sansone (1988) 76: “When we consider sport in ancient Greece, the first thing that strikes us is the remarkable importance that sport assumed in the life and thought of the Greeks. To a certain degree, this is simply a reflection of the singularly competitive character of the Greeks, who were not only avid participants in athletic contests but also regularly held competitions in, for example, dancing, lyre playing and drinking.”

noterer, “the linking of athletics and war as reasoned by the Athenian philosophers was never intended as some necessary or binding equation” (28), og det da slet ikke i konkurrencesport: der var ikke en eneste “mock-combat event” på programmet i Olympia (28).³ Her kunne S. nok med fordel have omtalt hoplit-løbet, men vi må vente til 115 med en omtale af denne besynderlige disciplin. Denne “patently most militaristic of all the athletic events at Olympia” blev, siger S., måske sat på det olympiske program for at imødegå en kritik, der fokuserede på den stigende afstand mellem militær præparation og sportslig praksis. Løbet kom først på programmet i 520 f.Kr., og er altså ganske rigtigt en sen modifikation af programmet. Men det virker ikke sandsynligt, at tanken bag løbet er militaristisk: dels er sololøb for hoplit jo nærmest i direkte modstrid med hoplitkrigsførelsens kampformer,⁴ dels foreligger der en efter min mening mere plausibel forklaring på den paradoksale disciplin: Hoplit-løbet var den sidste konkurrence på det olympiske program (*epi agôni légonti*, Paus. 3.14.3). Under henvisning til Philostratos (*Gymn.* 7), siger Hugh M. Lee følgende: “The reason for its placement at the end lies in the symbolism that the *ekecheiria*, the Olympic sacred truce guaranteeing the safety of the participants and spectators to and from the games, would soon be at an end, and the men would once again have to take up arms for war”.⁵ Løbets placering ved konkurrencernes afslutning understreger med andre ord det forhold, at krig var suspenderet i Olympia/Elis under den religiøse fest: konkurrencerne her var altså skarpt dissocieret fra krig.⁶ Som Miller ((2004) 149) siger om de panhelleniske sportsstævner: “They were truly an athletics for their own sake, unconnected with military training and conflict.”

Selv på dets egne præmisser, “War Minus the Shooting”, er kapitlet, skønt interessant og velskrevet som sædvanlig, ikke helt tilfredsstillende. Det skyldes mest, at diskussionen ikke er omfangsrig nok, og ikke dybtgående nok, hvilket vel må tilskrives, at S. ikke skriver for specialister. Men som diskussion af sportens ideologiske placering i græsk kultur er kapitlet helt utilstrækkeligt, og man savner især en diskussion sportsbegivenhedernes kultiske indlejring og sportens betydning i grækernes etniske ‘stereotypes of self’.

I kapitel 2, “In Training for Beautiful Goodness”, forsættes ekspositionen og heri behandles *gymnasia*, som anlæg og som sociale institutioner. Et *gymnasion* var, siger S. under henvisning til den berømte og berygtede passage om den phokiske flække Panopeus i Paus. 10.4.1,⁷ “one of the key formal criteria of city status”. Vi ved, at *gymnasia* eksisterede i klassisk og sandsynligvis allerede i arkaisk tid (34),⁸ men det synes ret klart, at institutionens betydning var langt større i hellenistisk tid end i klassisk,⁹ og på den baggrund er det måske ikke så

³ Andre festivaller derimod synes at have discipliner på programmet, der med god ret kan betragtes som ludisk krigstræning, fx Panathenæerne, hvor der fx konkurreredes i kapsejlad for triere og i præcisionskast med spyd fra hesteryg; se Miller (2004) 132-45.

⁴ Danske læsere er nu så heldigt stillet, at der foreligger en ny og fortrinlig redegørelse for hoplitkrigsførelse i Schwartz (2004).

⁵ Lee (2001) 67.

⁶ Se Miller (2004) 28.

⁷ Se om denne passage Alcock (1995) 326-9.

⁸ Se også Glass (1988) 161-3.

⁹ Se Hansen (1997) 56-7: “In the archaic and early classical periods *gymnasia* were usually placed outside the *polis*, but in the course of the late classical and Hellenistic periods the *gymnasion* was

mærkeligt, at den tidligste materielle evidens for bygningstypen stammer fra 4. årh.

Som social institution var gymnasiet som bekendt meget mere end blot en træningsfacilitet. S. redegør fint og kort for de forskellige filosofiske skolars tilknytning til de forskellige gymnasier i Athen, og for pæderastiens tilknytning til gymnasierne. Diskussionen af pæderasti fører til en diskussion af den athenske *symposion* institution og til en omtale af *kalos*-vaserne: "... and they leave us in no doubt. Men were not born beautiful. They made themselves that way – in the gymnasium". Muligvis, men hvilke mænd? Alle? Nej, formentlig ikke alle, som S. viser det i den følgende omtale af gymnasiarchloven fra Beroia i Makedonien: Der er tale om en lov indskrevet på en stele ca. 150 f.Kr., og den viser med al ønskelig tydelighed, at gymnasiet her var en 'lukket klub', "reserved for those who did not care (or need) to hawk and haggle for a living." Spredte kilder godtgør, at det højst sandsynligt forholdt sig på nogenlunde samme måde i det klassiske Athen.¹⁰ *Kaloikagathoi* var en eksklusiv skare! *Kalokagathia* ("the joint nobility of appearance and conduct", 57) og begrebets fysiske side er emnet for nogle virkelig velskrevne sider (56-69), hvor man mærker at S. selv er "a three-times victor at the Oxford-Cambridge athletics match – first staged in 1864 – and he remains an active member of the Achilles Club, which has supplied numerous medal-winners at the modern Olympics" (smudsomslaget).

I kapitel 3, "The Programme of Agony", indledes den egentlige diskussion af Olympia, der først ganske kort placeres i *periodos*, selvom S. også med rette peger på, at de fire store panhelleniske konkurrencecentre – Olympia, Delfi, Isthmen, og Nemea – på ingen måde var de eneste sportsarenaer: "By the late sixth century, in fact, a calendar of competitive meetings was firmly established in the Greek-speaking world. This calendar became so busy as to foster, eventually, a breed of 'full-time' or professional sportsmen – athletes who could proceed from one occasion to the next, gathering prizes as they went" (70). Herefter beskrives legene systematisk, begyndende med træningsopholdet i Elis i måneden op til konkurrencerne.¹¹ En pudsighed i dette afsnit er beskrivelsen af den store *polis* Elis som en "satellite city", da Elis jo faktisk var den *polis* som administrerede Olympia, som fra Elis' synspunkt må have været en extra-urban helligdom.¹² Der er desværre ingen diskussion af processionen fra Elis by til Olympia, en forsømmelse der ligesom beskrivelsen af Elis som en "satellite city" i nogen grad er med til at fordunkle den politiske administration af helligdommen (hvem udpegede fx de omtalte *Hellanodikai* og *theokoloi*?), og som udvisker en vigtig religiøs dimension.¹³

Efter beskrivelsen af edsaflæggelsen ved statuen af Zeus Horkios og matchningen af deltagerne følger en tankevækkende beskrivelse af "The Early Olympic Village": de Olympiske Lege fandt sted midt i august; det var ulideligt varmt, tørt og støvet, og fluerne summede, så det var en pinsel! Der var ingen

moved inside the walls and became perhaps the most important public building housing what was now the most important institution in the *polis*, viz. the *ephebeia*."

¹⁰ Gymnasierne i Athen var dog ikke "an enclave reserved for citizens", da metøker også havde adgang; se Hansen (1997) 15 nn. 54-56.

¹¹ Se videre Lee (2001) 26-8.

¹² Se Crowther (2003).

¹³ Se fx om processionen til Eleusis nrr. 7.18-19 i Duekilde (1997).

ordentlige toiletforhold, dårlige vandforsyninger, og da slet ikke komfortable overnatningsmuligheder: langt de fleste måtte simpelthen slå telte op i området nær helligdommen.¹⁴ Som Ailianos fortæller, var en effektiv måde at pacificere ulydige slaver på at true med at sende dem til Olympia under legene: det var værre end trædemøllen! (VH 14.18). Det må mest af alt have mindet om Roskildefestivallen eller tilskueransamlingerne under en bjergetape i Tour de France.

S. går nu over til at beskrive selve begivenhederne: hesteløbene, *pentathlon*, brydning, boksning, *pankration*, og løb. Konkurrencerne for heste udmærker sig ved, at sejrherren ikke er spandets kusk, men derimod dets ejer, og her er der altså tale om en klar social distinktion mellem deltagerne ("The victory list of the chariot events is dominated by individuals who feature in the chronicles of ancient history as tyrants or kings" (87)) - og i øvrigt om et forhold, der gjorde det muligt for kvinder at deltage i disse de mest prestigefyldte konkurrencer i den græske verden, sådan som spartanerkongen Agesilaos' søster Kyniska gjorde det tidligt i 4. årh. f.Kr. (86). Bortset fra Demeter Chamynes præstinde var gifte kvinder ellers udelukket fra Olympia under konkurrencerne, af grunde som faktisk ikke er kendte (119). Ugifte kvinder havde derimod adgang, og i Olympia afholdtes også de såkaldte *Heraia*, en fest til ære for Hera, der blev fejret med bl.a. afkortede *stadion*-løb for piger, der dog ikke konkurrerede nøgne (117-21).¹⁵

Årsagerne til gifte kvinders udelukkelse fra Olympia er som sagt uklare, men S. antager at "one reason ... must have been because so many male competitors were on view without clothes" (121). Og hermed er diskussionen altså fremme ved den atletiske nøgenhed, som er så karakteristisk for antik græsk sport. Der foreligger som bekendt en ret omfangsrig moderne litteratur om atletisk nøgenhed,¹⁶ men S. forholder sig - med rette, synes jeg - ikke til spørgsmål om kultisk oprindelse etc. etc. Han illustrerer derimod nøgenhedens ideologiske funktion ("all we need to know" (123)) med bl.a. en historisk 'anekdote' fra Xenofons *Hellenika* om, hvordan Spartas kong Agesilaos under kampene mod perserne i Lilleasien i det tidlige 4. årh. højnede soldaternes moral (3.4.18-19, her i Frederik Weilbachs oversættelse fra 1937):

"Man maatte ogsaa føle Modet og Tilliden vokse, naar man saa først Agesilaos, dernæst ogsaa de andre Officerer og Soldater komme bekransede ud af Gymnasierne [tropperne trænedes i gymnasierne i Efesos, THN] og indvie Kransene til Artemis; thi hvor Mænd ærede Guderne, øvede sig i Krigerfærd og vænnede sig til Disciplin, der var det naturligt, at alle var opfyldt af gode Forhaabninger. Og da han mente, at ogsaa Ringeagt for Fjenderne paa en vis Maade indgyder Kampmod, befalede han Udraaberne at sælge de Barbarer, som

¹⁴ Se videre Thompson i *Hesperia* 5 (1936) 189 n. 3, som henviser til Xen. *Hell.* 7.4.32 (*skênômata*), [And.] 4.30 (*skênê*), Heniochus fr. 5 (Kassel-Austin) (*skênê*), og Plut. *Them.* 25 (*skênê*).

¹⁵ Se videre Scanlon (1984). Om 'Women and Athletics', se Miller (2004) 150-59; Miller viser som fig. 239 en romersk kopi af en 'female runner' (Vatikanet, Galleria dei Candelabri, inv. no. 2784), om hvilken det siges at det er en "copy of a Greek statue from about 460 B.C. which shows a female runner ... probably one dedicated at Olympia by a victor in the Heraia, and it indicates that women's athletic competitions were being held [sc. i Olympia] in the fifth century". Hvis dette accepteres, er der altså nogen grund til at acceptere en retrospektiv fortolkning af Pausanias' redegørelse for Heraia. Se også Serwint (1993).

¹⁶ Se fx Arieti (1975); Crowther (1982); Mouratidis (1985); Sansone (1988) 107-15; Bonfante (1989); McDonnell (1991); Serwint (1993) 420-1; Miller (2000).

blev fanget ved Strejftog i Omegnen, nøgne. Da nu soldaterne saa, at de var hvide i Huden, fordi de aldrig lagde Klæderne, og slappe og uskikkede til Anstrængelser, fordi de altid kørte eller red, mente de, at Krigen ikke vilde være anderledes, end om de skulde kæmpe med Kvinder”.

Som S. kommenterer: “What you see is what you get. Sporting prowess and fighting spirit: both are made equally evident by a display of the male body without clothes” (124). Det er lidt af et scoop at inddrage denne passage i diskussionen af nøgenhed: det er ikke ofte, passagen udnyttes i denne sammenhæng.¹⁷

Gennemgangen af de øvrige discipliner er klar og oplysende. For pentathlons vedkommende er det uvist, præcis hvordan man fandt frem til vinderen, og det vil nok forbavse i hvert fald nogle, at gennemsnitsvægten for kendte antikke *diskoi* er 2 kg og at et enkelt eksemplar fra Nemea vejer hele 8 kg. Det er ligeledes uklart, hvordan spring blev udført og om der var tale om et enkelt eller flere spring: tre-spring eller fem-spring? (95) S. mener, at der nok var tale om et ‘fler-spring’, men som Mark Golden klart viser,¹⁸ er kildegrundlaget ikke så entydigt, at vi absolut *må* antage et fler-spring. Det står stadig til debat! Det er derimod sikkert, at man sprang med *halteres*, vægte, i hænderne, og de kendte eksemplarer vejer mellem 2 og 4.5 kg! Spydkast foregik med et træspyd med metalspids; på spyddet var monteret en løkke, således at man med fingrene kunne overføre mere kraft til spyddet, som S. antager at penathleterne kunne slynge ud på ca. 100 m. S. gør endvidere opmærksom på, at selvom spydkast umiddelbart kan forekomme at være yderst relevant i militær træning, ja så kastede jo i hvert fald hoplitterne ikke deres spyd, og atleterne skulle ikke ramme et mål men simpelthen kaste langt: også her er der altså en ret klar forskel på den sportslige og den krigeriske aktivitet. Pentathlon blev i øvrigt udkæmpet til akkompagnement af fløjte!

Brydning (*palê*) var en langt mere populær disciplin i oldtiden end i nutiden. En match gik over max. fem runder og vinderen var den bryder, der først kastede sin modstander tre gange. Runderne var ikke på tid og endte først, når en af kombattanterne var kastet. Man kæmpede ikke i vægtklasser, men blot i aldersklasser. Ellers er de præcise regler ikke kendt bortset fra en enkelt regel, der kendes helt tilbage fra senarkaisk tid: Det var forbudt at brække modstanderens fingre!

Heller ikke i boksning brugte man vægtklasser, og det favoriserede naturligvis ‘sværvægterne’. Man kæmpede ikke med handsker på som i dag, men derimod med læderremme viklet om hænderne, og deres formål var ikke at beskytte modstanderen, men derimod at beskytte ens egne næver. Der boksedes ikke på tid, men indtil en afgørelse var faldet, være sig på knock-out eller ved at modstanderen gav op. Og så videre.

Kapitel 4, “Sweet Victory”, handler om sejren og især om, hvordan den flygtige sejr blev omsat til en mere varig prestige. Atleternes ambition var

¹⁷ Se dog Harris (1964) 65 der refererer til den parallelle passage i Xen. *Ages*. 1.28 og siger: “The Greeks always regarded their own readiness to appear naked before their fellows as one of the traits which marked them out from the barbarians. On one occasion Agesilaus of Sparta when at war with the Persians exhibited naked prisoners of war to his troops so that they might be encouraged by the contrast between the flabby whiteness of the Persians and their own bronzed bodies.”

¹⁸ Golden (1998) 60-2.

enkel: sejr. Der uddeltes ikke præmier for 2.- eller 3.-pladser, kun sejrherren blev bekranset med olivenkransen. Nederlag betød, at man måtte “creep home surreptitiously, in order to avoid the gibes and brickbats from ... scornful fellow-citizens” (166).

Præmien i Olympia udmærkede sig ved at være rent symbolsk – en olivenkrans (se Hdt. 8.26). Sådan var det også i Delfi, i Nemea, og på Isthmen, hvor sejrherrene ligeledes blot blev bekranset med krans af forskellige vækster, i Delfi fx med en laurbærkrans. Det betød ganske vist ikke, at man ikke kunne have økonomisk gevinst af en olympisk sejr, for bystater som fx Athen udbetalte lovbestemte kontante præmier til vindere, men det betød at en sejr ved en af de store panhelleniske konkurrencer var kvalitativt forskellig fra en sejr ved fx De store Panathenæer, hvor sejrherrene blev belønnet med olivenolie i et omfang, som S. beregner til £50.000-75.000. Bystater var stolte, når deres sønner sejrede i Olympia og ærede dem på forskellig vis, fx ved bispisning på *prytaneion* og opsætning af skulpturer på agora (133), men S. gentager desværre myten om, at græske bystater kunne finde på at nedrive en del af deres bymure som en æresbevisning, når olympiske sejrherre vendte hjem til byen (132), og giver som eksempel den sicilianske atlet Exainetos' hjemkomst til Akragas i 412, efter at han for anden gang havde vundet det olympiske *stadion*-løb – beskrevet hos Diodorus Siculus 13.82.7-8. Velkomsten var ganske vist storslået: Exainetos blev ledsaget af 300 spand hvide heste ind i byen, men Diodor nævner intet om, at man rev en del af bymuren ned. Ideen findes derimod i en filosofisk tekst af Plutarch (*Mor.* 639E; cf. Plin. *HN* 16.5), og æresbevisningen siges at være tilfaldet Nero efter hans 'sejre' i Grækenland (Dion. Cass. 63.20; Suet. *Ner.* 25). Ingen af disse kilder kan med rimelighed anvendes til forholdene på Sicilien i klassisk tid.¹⁹

En olympisk sejrs egentlige værdi var altså dens umådelige prestige; som S. siger “this prize defies measurement in material terms” (128), især fordi “winning can happen only as an act of divine grace and favour” (130). Selve overrækkelsen af kransen fandt da muligvis²⁰ også sted ved Zeus' tempel “in the presence of the image of Zeus” (130).

Alligevel var sejren og bekransningsceremonien, selvom der naturligvis nok blev talt lige så meget om topatleterne dengang som i dag, en flygtig ting, og da “Gaining fame is the compulsive motive for taking part in sport” (136), kan man let forstå, at sejrherre og deres bagland ønskede sig et mere bestandigt bevis for og minde om sejren end en olivenkrans, især da der efter alt at dømme ikke en gang blev ført lister over sejrherre før ca. 400 f.Kr., da 'sofisten' Hippias af Elis producerede den første kendte liste (133). Rekorder i vor forstand kendte man heller ikke til. Løsningen blev sejrssange for kor, epinikisk

¹⁹ Se den ildspruttende Young (1984) 54-5: “It boggles the mind to imagine the city walls coming down for each Aeginetan celebrated in Pindar's *Victory Odes*, or for every Crotoniate victor of the sixth century. There is no evidence whatsoever for this so-called 'ancient usage' in Pindar's time --- nor, indeed, for anywhere in the Greek world at any time. The first 'ancient Greek athlete' to enter the city in this manner, according to our sources, was the Roman singer, charioteer, and Emperor, Nero. After his tour of the Greek games, Nero wished to have his return to Rome celebrated as if a great military triumph of a Roman general. And (at least so we read in some later sources) the city wall came down. But it is absurd to extend a tale about the Roman Nero --- infamous for his ludicrous idiosyncracies --- into a regular custom of Greek athletics five hundred years before Nero's time.” S. henviser til Youngs bog og kender den altså!

²⁰ For en diskussion af sejrsceremonien, se Lee (2001) 69-75.

korlyrik, og skulpturelle sejrsmonumenter, som vinderne havde ret til at opstille i selve Altis. Begge måder at monumentalisere en sejr på havde deres storhedstid i 5. årh. f.Kr., med korlyriske mestre som Bacchylides og Pindar, og billedhuggere som Myron og Polykleitos, der var specialister i atletskulpturer.

Den epinikiske korlyrik, som vi kender den, forfølger fire mål (138): For det første skal triumfen hyldes. For det andet skal sejrens triumf udstrækkes til atletens bagland, hans familie, hans bystat. Dernæst skal der understreges at sejr opnås gennem *ponos*, hårdt slid, og sidst men ikke mindst er det karakteristisk at epinikiet “reincorporates the victor into the community and into the values of the community: a necessary move, since triumph carries the risk of envy (*phthonos*) from gods and fellow mortals, and the danger of overweening pride (*hybris*) from the athlete”. Det var faktisk ikke så få sejrherre, der forsøgte at omsætte deres sportslige prestige til politisk indflydelse.²¹ Fx skal Alkibiades, ifølge Thukydides (6.16), have henvist til sine triumfer i Olympia under en vigtig politisk debat på den athenske folkeforsamling – en triumf der i øvrigt blev fejret både med et maleri af Aglaophon og et *epinikion* af den berømte tragedieforfatter Euripides!

En hel del af Pindars epinikier var bestemt til opførelse ved de festligheder, der ventede den sejrige atlet ved hjemkomsten (137), og der er da også eksempler på, at bystater hjemme opstillede skulpturer til ære for sejrherre (Lycurg. *Leoc.* 51). Men de vigtigste sejrsmonumenter var naturligvis dem, der blev opstillet i Olympia selv: her stod de nemlig i intet mindre end Altis, altså ganske nær det prægtige tempel for Zeus, og på den måde bevarede vinderens association med Zeus (“a claim on divine favour” (153)) for eftertiden på en ret direkte måde. I Altis kom der med tiden til at stå “a huge population of hollow bronze statues raised to champion athletes” (149). Desværre kendes sådanne skulpturer primært i romerske kopier og adaptationer, men hvis de er noget at gå efter, udviklede der sig tilsyneladende “a stereotype of the winning body”, et plastisk udtryk for sejrherrens *kalokagathia*.

Skulpturerne var næppe egentlige portrætter af vinderne, men snarere stereotype fremstillinger af det atletiske mandsideal. Til at lette identifikationen af sejrherren var skulpturerne baser derfor regelmæssigt forsynet med epigrammer (158), der ikke lod nogen i tvivl om, hvem der var tale om, og hvad han havde opnået. Sejrsmonumenter var ekstremt bekostelige affærer,²² og vi ved, at det undertiden var vinderens bystat, der finansierede dem (163), et fint udtryk for, hvordan bystaterne i deres evige rivalisering med hinanden ikke forpassede en lejlighed til at sikre sig prestige.

Og hermed er fremstillingen så fremme ved “The Politics of Contest”, som kapitel 5 er betitlet. Olympias tidligste politiske historie og især kampen mellem Pisa og Elis om kontrollen over helligdommen henligger stort set i mytisk mørke. Men S. har interessante betragtninger over det lidet kendte Zeus-orakel i Olympia og de dertil knyttede ‘seere’ (*manteis*), som, mener han, har været med til at skabe Olympias centrale position i den græske bystatskultur. Oraklet, siger S., var lige så involveret i kolonisation som oraklet i Delfi (182-3), hvilket er forklaringen på især de vestgræske koloniers store interesse i og tilstedeværelse i helligdommen. Oraklets seere var desuden en slags militære

²¹ Se Mann (2001).

²² Se Stewart (1990) 63: “A life-size statue takes about a year to carve ...”.

eksperter, og det skulle være forklaringen på de massive våbenedikationer i helligdommen (176). Hvor interessante disse ideer end er, må det indrømmes at kildegrundlaget ikke er så solidt som man kunne ønske sig.²³

S. er noget skeptisk med hensyn til, hvor effektiv Olympia var til at skabe en panhellenisk identitet (184-92), og han synes nærmest at betragte det som tom retorik, når berømte 'sofister' som Gorgias og Lysias - "stellar performers in the art of rhetoric" (192) - talte over panhelleniske temaer i Olympia. Her havde det nok været mere frugtbart at fokusere på helligdommens ubetvivlelige rolle som fokus for græsk interaktion og rivalisering: *de facto* var Olympia jo et panhellenisk samlingspunkt i klassisk tid, og selvom grækerne ikke omsatte 'sofisternes' panhelleniske brandtaler til handling, så bidrog den intense interaktion i helligdommen givetvis til at konsolidere bystatskulturen som system, og på denne måde havde Olympia en ekstremt vigtig funktion. Man savner ligeledes en egentlig refleksion over den kendsgerning, at forudsætningen for at stille op til konkurrencerne i Olympia var, at *Hellanodikai* accepterede at man var græker – helligdommen spillede altså en vis rolle i den etniske definition af 'græskhed'.²⁴ (Skønt S. omtaler Philips bemærkelsesværdige *tholos* (Philippeion), der stod i selve Altis, intergrerer han ikke bygningen i denne diskussion, hvor den ellers godt kan siges at høre hjemme, men siger blot "apotheosis was clearly intended" (194).) At denne rolle må have undergået ændringer i hellenistisk og romersk tid vil vel ingen bestride (195), men det siger jo ikke meget om klassisk eller arkaisk tid.

S. modificerer – med rette – den opfattelse, at hellenistisk og især romersk tid var en nedgangstid for Olympia: Det var trods alt i romersk tid, at "the Olympic village" blev transformeret til et sted, hvor det var til at holde ud at opholde sig. Men fra at være en græsk affære, blev det nu en mere kosmopolitisk affære og i år 12 f.Kr. finansierede ingen anden end kong Herodes af Judaia afholdelsen af konkurrencerne! Romerne synes heller ikke at have plyndret Olympia for statuer: "the Romans mostly settled for copies" (198).²⁵

Kapitlet slutter med en kort diskussion af atleternes "social provenance". I romersk tid var sport, ligesom i dag, en karrieremulighed og en mulighed for social mobilitet i den rigtige retning: opad (200). Situationen i arkaisk og klassisk tid er derimod noget uklar, selvfølgelig fordi kildematerialet ikke er særlig velegnet til at belyse dette spørgsmål – med uenighed forskerne imellem til følge. Selv melder S. ikke klart ud i denne diskussion,²⁶ men alt i alt synes det rimeligt at antage, at der allerede i klassisk tid eksisterede, hvad man kunne kalde professionelle sportsfolk og at amatørisme er et anakronistisk begreb.²⁷

I kapitel 6, "Olympia: The Origins", gennemgås først den righoldige mytologi, der knytter sig til Olympia, i.e. myterne om Pelops, om Herakles osv. Og det sker på en befriende måde, fordi myterne betragtes som netop det, de er: myter, og ikke som forvanskede historiske beretninger, som det ofte er sket.

²³ Se dog Sinn (1994) 596-7.

²⁴ Sådanne problemstillinger er emnet for Nielsen (2004).

²⁵ Pritchett (1998) 72-9 opregner kilder til romerske plyndringer af skulptur i Grækenland.

²⁶ Det fremgår dog af en tidligere passage (70), at han regner med professionelle sportsfolk i klassisk tid.

²⁷ Se Manning (1917); Starr (1935-36); Young (1983); Jaunin (1994).

Myterne er, siger S., under henvisning til Hobsbawm, "invented tradition",²⁸ akkumuleret gennem hele helligdommens eksistens (231-2).

Interessen må derfor rettes mod den arkæologiske evidens, som kan give en grov skitse af helligdommens udvikling, som S. fremstiller som følger: De tidligste votiver stammer fra det 11. eller 10. årh. f.Kr. Tidligt i det 9. årh. begynder trefødder at blive dediceret. I denne tidlige fase, ca. 1100-750 f.Kr., var helligdommen blot af lokal betydning. I 8. årh. sker der to markante ændringer: antallet af votiver stiger spektakulært og der dukker temporære brønde op "indicative of the necessity to provide water for periodic influxes of visitors" (233). Trefødderne fortolkes som "symbolic of victory in some athletic contest" (234), og hesteløb kan have været afholdt "as early as c.800" (235). Konklusionen er, at det var i 8. årh., at helligdommens betydning voksede, skønt den endnu ikke var arkitektonisk monumentaliseret. Det er usikkert, præcis hvornår Zeus blev den helt centrale gud på stedet. Uanset hvordan konkurrencerne opstod, blev de snart et internationalt anliggende. I slutningen af 6. årh. var konkurrencerne fuldt institutionaliseret, men deres oprindelse var glemt, og derfor opstod der en aitiologisk "invented tradition" til at levere den nødvendige 'historie'.

Sidste kapitel, "Olympia: The Afterlife", giver et hurtigt view af Olympias *Nachleben*, og specielt af Hitlers interesse i legene. Også nazisterne kunne 'opfinde tradition', og det er vel ikke ganske uden interesse, at 'den olympiske flamme' første gang rejste fra Olympia til en moderne værtsby i 1936 ...

Bibliografi

- Alcock, S.E. 1995. "Pausanias and the *Polis*: Use and Abuse," i M.H. Hansen (ed.), *Sources for the Ancient Greek Polis*. Acts of the Copenhagen Polis Centre 2. Historisk-filosofiske Meddelelser 72. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab (København) 326-44.
- Arieti, J.A. 1975. "Nudity in Greek Athletics", *Classical World*: 431-6.
- Bonfante, L. 1989. "Nudity as a Costume in Classical Art", *American Journal of Archaeology* 93: 543-70.
- Crowther, N.B. 1982. "Athletic Dress and Nudity in Greek Athletics", *Eranos* 80: 163-8.
- Crowther, N.B. 2003. "Elis and Olympia: City, Sanctuary and Politics", i D. Phillips & D. Pritchard (eds.), *Sport and Festival in the Ancient Greek World*. The Classical Press of Wales (Swansea) 61-73.
- Duekilde, V. 1997. *Hellas i klassisk tid. Tekster til græsk religion* (København).
- Finley, M.I. & Pleket, H.W. 1976. *The Olympic Games. The First Thousand Years* (London/Toronto).
- Glass, S.L. 1988. "The Greek Gymnasium: Some Problems," i W.J. Raschke (ed.), *The Archaeology of the Olympics. The Olympics and Other Festivals in Antiquity* (Wisconsin) 155-73.
- Golden, M. 1998. *Sport and Society in Ancient Greece* (Cambridge).
- Hansen, M.H. 1997. "The *Polis* as an Urban Centre. The Literary and Epigraphical Evidence," i M.H. Hansen (ed.), *The Polis as an Urban Centre and as a*

²⁸ Se Hobsbawm & Ranger (1983).

- Political Community*. Acts of the Copenhagen Polis Centre 4. Historisk-filosofiske Meddelelser 75. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab (København) 9-85.
- Harris, H.A. 1964. *Greek Athletes and Greek Athletics* (London).
- Hjortsø, L. 1960 og senere. *Olympia. Den græske Olympiade* (København).
- Hobsbawn, E. & Ranger, T. 1983. *The Invention of Tradition* (Cambridge).
- Jaunin, J. 1994. "Le statut social de l'athlète à l'époque archaïque," *Études de lettres* 236: 5-13.
- Johansen, H.F. 1984. *Fri mands tale. Græsk litteratur indtil Alexander den Stores tid* (Århus). Genoptrykt som *Klassikeroversættelser* 3, Odense Universitetsforlag 2002.
- Lee, H.M. 2001. *The Program and Schedule of the Ancient Olympic Games*. Nikephoros Beihefte 6 (Hildesheim).
- Mann, C. 2001. *Atlet und Polis im archaischen und frühklassischen Griechenland* (Göttingen).
- Manning, C.A. 1917. "Professionalism in Greek Athletics," *Classical Weekly* 11: 74-8.
- McDonnell, M. 1991. "The Introduction of Athletic Nudity: Thucydides, Plato, and the Vases", *Journal of Hellenic Studies* 111: 182-93.
- Miller, S.G. 2000. "Naked Democracy", i P. Flensted-Jensen *et al.*, *Polis & Politics. Studies in Ancient Greek History presented to Mogens Herman Hansen* (Copenhagen) 277-96.
- Miller, S.G. 2003. "The Organization and Functioning of the Olympic Games", i D. Phillips & D. Pritchard (eds.), *Sport and Festival in the Ancient Greek World* (Swansea) 1-40.
- Miller, S.G. 2004. *Ancient Greek Athletics* (New Haven & London).
- Mouratidis, J. 1985. "The Origin of Nudity in Greek Athletics", *Journal of Sport History* 12: 213-32.
- Murray, O. (ed.). 1999. *Jacob Burckhardt. The Greeks and Greek Civilisation*, translated by Sheila Stern (New York 1999).
- Nielsen, T.H. 2004. "Olympia og den græske bystatskultur i klassisk tid," *Aigis* 4.1: 1-18.
- Poulsen, B. & Poulsen, P. (eds.). 2004. *Den græske olympiade*. Tidsskriftet SFINX (Århus).
- Pritchett, W.K. 1998. *Pausanias Periegetes* (Amsterdam).
- Raubitschek, A.E. 1983. "The Agonistic Spirit in Greek Culture," *Ancient World* 7: 3-7.
- Sansone, D. 1988. *Greek Athletics and the Genesis of Sport* (Berkeley, Los Angeles, & London).
- Scanlon, T.F. 1983-84. "The Footrace of the Heraia at Olympia," *Ancient World* 8-9: 77-90.
- Schwartz, A. 2004. *Hoplitkrigsførelse i arkaisk og klassisk tid*. Studier fra Sprog- og Oldtidsforskningen 341 (København).
- Serwint, N. 1993. "Female Athletic Costume at the Heraia and Prenuptial Initiation Rites," *American Journal of Archaeology* 97: 403-22.
- Sinn, U. 1994. "Apollon und die Kentauromachie im Westgiebel des Zeustempels in Olympia," *Archäologischer Anzeiger* 40: 585-602.
- Spivey, N. 1996. *Understanding Greek Sculpture. Ancient Meanings, Modern Readings* (London).

- Spivey, N. *Greek Art* (London).
- Starr, C.G.Jr. 1935-36, "Subsidization of Athletes," *Classical Journal* 31: 444-5.
- Stewart, A. 1990. *Greek Sculpture - An Exploration*. Yale University Press (New Haven & London).
- Swaddling, J. 2004. *The Ancient Olympic Games*³. The British Museum Press (London).
- Young, D.C. 1983. "Professionalism in Archaic and Classical Greek Athletics," *Ancient World* 7: 45-51.
- Young, D.C. 1984. *The Olympic Myth of Greek Amateur Athletics* (Chicago).